

JOSÉ
SARAMAGO

Eseu despre
luciditate

Traducere din limba portugheză
și note de Georgiana Bărbulescu

POLIROM
2014

Deja douăzeci și trei de morți și nu știm câți vor mai fi descoperiți sub dărâmături, douăzeci și trei, domnule ministru de interne, repeta prim-ministrul bătând cu palma dreaptă întinsă peste ziarele deschise pe masă. Mijloacele de comunicare în masă sunt practic unanime în a atribui atentatul unui grup terorist legat de revolta albicioșilor, domnule prim-ministru, În primul rând, vă cer, ca pe o mare favoare, să nu mai pronunțați în prezența mea cuvântul albicios, e numai din pricina unei chestiuni de bun-gust, nimic mai mult, iar în al doilea rând, explicați-mi ce înseamnă, în gura dumneavoastră, expresia practic unanime, Înseamnă că sunt doar două excepții, două ziare mici care nu acceptă versiunea care a început să circule și cer o investigație în profunzime, Interesant, Uitați-vă, domnule prim-ministru, la întrebarea acestuia. Prim-ministrul citi cu voce tare, Vrem Să Știm de Unde A Venit Ordinul, Și acesta, mai puțin direct, dar țintește în aceeași direcție, Vrem Adevărul Indiferent pe Cine Ar Durea. Ministrul de interne continuă, Nu e alarmant, nu cred că trebuie să ne îngrijorăm, chiar e bine-venită apariția acestor semne de întrebare ca să nu se spună că toată presa e glasul stăpânului, Atunci vreți să spuneți că douăzeci și trei de morți sau mai mulți nu vă îngrijorează, Era vorba de un risc calculat, domnule prim-ministru, Având în vedere ce s-a întâmplat, un risc foarte prost calculat, Recunosc că ar putea fi considerat și așa, Ne gândiserăm la un mecanism nu prea puternic, care să nu provoace decât spaimă, Din nefericire,

ceva trebuie să fi funcționat prost în lanțul de transmitere a ordinului, Mi-ar plăcea să am certitudinea că acesta a fost singurul motiv, Aveți cuvântul meu, domnule prim-ministru, pot să vă asigur că ordinul a fost dat corect, Cuvântul dumneavoastră, domnule ministru de interne, Vi-l dau pentru ceea ce reprezintă el, Mda, pentru ceea ce reprezintă el, În orice caz, știam că aveau să fie morți, Dar nu douăzeci și trei, Dacă ar fi fost numai trei n-ar fi mai puțin morți decât aceștia, problema nu constă în număr, Problema constă și în număr, Cine vrea să-și atingă scopurile trebuie să vrea și mijloacele, permiteți-mi să v-o amintesc, Am auzit deja fraza asta de multe ori, Și asta n-a fost ultima, chiar dacă data viitoare n-o veți auzi din gura mea, Domnule ministru de interne, numiți imediat o comisie de investigație, Ca să ajungă la ce concluzii, domnule prim-ministru, Puneți comisia în funcțiune, restul se va vedea după aceea, Foarte bine, Acordați tot sprijinul necesar familiilor victimelor, atât familiilor celor decedați, cât și familiilor celor care se află spitalizați, dați instrucțiuni primăriei să se ocupe de înmormântări, Cu toată confuzia asta, am uitat să vă informez că primarul și-a dat demisia, Și-a dat demisia, de ce, Mai exact, și-a abandonat funcția, Și-a dat demisia sau a abandonat, mi-e indiferent în acest moment, eu vă întreb de ce, A ajuns la stație imediat după explozie și nervii i-au cedat, n-a rezistat la ceea ce a văzut, Nici un om n-ar rezista, eu n-aș rezista, îmi imaginez că nici dumneavoastră, prin urmare trebuie să existe alt motiv pentru un abandon atât de brusc ca acesta, Crede că guvernul este responsabil de acest caz, nu s-a limitat la a insinua suspiciunea, a fost mai mult decât explicit, Credeți că el a fost cel care le-a suflat ideea acestor două ziare, Cu toată

sinceritatea, domnule prim-ministru, nu cred, și uitați că tare aș avea chef să-i pun vina-n spate, Ce va face acum acest om, Soția e medic în spital, Da, o cunosc, Trebuie să aibă din ce să trăiască până va găsi un post, Și între timp, Între timp, domnule prim-ministru, dacă asta vreți să spuneți, îl voi ține sub cea mai strictă observație, Ce naiba s-a petrecut în capul omului ăluia, mi se părea demn de toată încrederea, un membru leal al partidului, o carieră politică excelentă, un viitor, Capul ființelor umane nu este întotdeauna total de acord cu lumea în care trăiesc, sunt oameni cărora le este greu să se adapteze la realitatea faptelor, în fond nu sunt decât niște spirite debile și confuze care folosesc cuvintele, uneori cu abilitate, pentru a-și justifica lașitatea, Văd că sunteți un cunoscător în materie, această cunoaștere v-a venit din experiența dumneavoastră personală, Aș avea eu funcția pe care o îndeplinesc în guvern, aceasta de ministru de interne, dacă mi s-ar fi întâmplat așa ceva, Presupun că nu, dar în lumea asta totul e posibil, îmi imaginez că cei mai buni specialiști ai noștri în tortură fac și gestul de a-și săruta filii când ajung acasă, și unii, poate, ajung chiar să plângă când văd un film, Ministrul de interne nu e o excepție, sunt un sentimental, Mă bucur s-o aflu, Prim-ministrul răsfoi lent ziarele, se uită la fotografii una câte una cu un amestec de repulsie și aprehensiune și spuse, Trebuie că vreți să știți de ce nu vă demit, Da, domnule prim-ministru, sunt curios să vă cunosc motivele, Dacă aș face-o, oamenii ar gândi una din două, ori că, independent de natura și de gradul de culpabilitate, vă consideram responsabil direct de ceea ce s-a petrecut, ori că doar pedepseam presupusa dumneavoastră incompetență pentru că nu ați prevăzut eventualitatea

unui act de violență de acest tip, când ați abandonat capitala în voia sorții, Socoteam că acestea trebuiau să fie motivele, cunosc regulile jocului, Evident, un al treilea motiv, posibil, așa cum este totul, dar improbabil, ieșea din discuție, Care, Acela că ați fi dezvăluit public secretul acestui atentat, Domnul prim-ministru știe mai bine ca oricine că nici un ministru de interne, în nici o epocă și în nici o țară din lume, n-a deschis vreodată gura ca să vorbească despre mizeriile, despre rușinile, despre trădările și despre crimele funcției sale, prin urmare puteți fi liniștit, nici sub acest aspect nu voi fi o excepție, Dacă se va afla că acea bombă a fost pusă din ordinul nostru, le vom da celor care au votat în alb ultimul motiv care le lipsea, Acesta e un mod de a vedea lucrurile care, și cer iertare, mi se pare că întrece orice logică, domnule prim-ministru, De ce, Și, dacă-mi permiteți s-o spun, nu vă onorați obișnuita rigurozitate a gândirii, Explicați-vă, Păi, fie că se va afla, fie că nu, dacă ei dintr-odată ar avea dreptate, ar însemna că aveau și înainte. Prim-ministrul dădu deoparte ziarele din fața lui și spuse, Toate astea mă fac să-mi amintesc de vechea poveste a ucenicului vrăjitor, acela care nu a știut să oprească puterile magice pe care le pusese în mișcare, Cine este, în acest caz, în opinia dumneavoastră, domnule prim-ministru, ucenicul vrăjitor, ei sau noi, Mă tem serios că ambii, ei au apucat pe un drum fără ieșire și nu s-au gândit la consecințe, Iar noi ne-am luat după ei, Așa este, acum problema este să știm care e pasul următor, În ceea ce privește guvernul, nimic altceva decât să mențină presiunea, este evident că, după ceea ce s-a întâmplat în ultimele ore, nu e convenabil să mergem mai departe cu acțiunea, Și ei, Dacă sunt corecte informațiile care mi-au parvenit chiar înainte de

a veni încoace, s-ar părea că pregătesc o manifestație. Ce vor să obțină cu asta, manifestațiile n-au servit niciodată la nimic, sau altfel nu le-am autoriza niciodată. Presupun că vor doar să protesteze împotriva atentatului, iar în ceea ce privește autorizația ministerului de interne, de data aceasta nici măcar nu sunt nevoiți să piardă timpul s-o ceară. Vom ieși vreodată din această încurcătură. Ăsta nu e un subiect pentru vrăjitori, domnule prim-ministru, fie ei cu diplomă sau ucenici, dar la sfârșit, ca întotdeauna, va câștiga cel care va avea mai multă forță. Va câștiga cel care va avea mai multă forță în ultima clipă, și încă n-am ajuns acolo, forța pe care-o avem acum s-ar putea să nu fie suficientă în momentul acela. Eu am încredere, domnule prim-ministru, un stat organizat nu poate pierde o bătălie ca aceasta, ar însemna sfârșitul lumii. Sau începutul alteia. Nu știu ce să cred în legătură cu aceste vorbe, domnule prim-ministru. De exemplu, să nu vă gândiți să umblați cu vorba că prim-ministrul are idei negativiste. Niciodată nu mi-ar trece prin minte așa ceva. Foarte bine. Evident, vorbeați în teorie. Așa este. Dacă nu mai aveți nevoie de mine, mă întorc la treburile mele. Președintele mi-a spus că a avut o inspirație. Care. N-a vrut să se explice mai mult, așteaptă să vadă cum vor evolua evenimentele. Să dea domnul să servească la ceva. E șeful statului. Chiar asta voiam să spun. Țineți-mă la curent. Da, domnule prim-ministru. Pe curând. Pe curând, domnule prim-ministru.

Informațiile sosite la ministerul de interne erau corecte, orașul se pregătea pentru o manifestație. Numărul definitiv al morților ajunsese la treizeci și patru. Nu se știe de unde, nici cum s-a născut ideea, acceptată imediat de toată lumea, că trupurile n-ar trebui să fie îngropate în cimitire

ca morți normali, că mormintele ar trebui să fie *per omnia saecula saeculorum*, pe terenul parcului aflat alături de stația de metrou. Totuși, câteva familii, nu multe, cunoscute pentru convingerile lor politice de dreapta și neclintite în certitudinea că atentatul fusese opera unui grup terorist direct legat, după cum afirmau mijloacele de comunicare în masă, de conspirația împotriva statului de drept, au refuzat să-și încredințeze comunității morții lor nevinovați. Aceștia, da, absolut nevinovați, strigau ei, pentru că fuseseră toată viața lor cetățeni care au respectat ce era al lor și ce era al altora, pentru că votaseră ca părinții și bunicii lor, pentru că erau oameni disciplinați și acum victime martire ale violenței asasine. Motivau de asemenea, acum pe alt ton, poate pentru ca o asemenea lipsă de solidaritate civică să nu pară prea scandaloasă, prin aceea că aveau cavourile lor istorice și că era o tradiție înrădăcinată a stirpei familiei să rămână toți uniți, după moarte, de asemenea *per omnia saecula saeculorum*, aceia care, în viață, trăiseră întotdeauna uniți. Însmormântarea colectivă nu avea să fie, prin urmare, de treizeci și patru de cadavre, ci de douăzeci și șapte. Chiar și așa, trebuie să recunoaștem că era multă lume. Trimisă nu se știe de cine, dar cu siguranță nu de primărie, care, așa cum știm, era lipsită de conducere până ce ministrul de interne avea să emită decizia necesară de înlocuire, trimisă de nu se știe cine, spuneam, apărui în parc o mașină enormă și cu multe brațe, din acelea numite multifuncționale, ca un gigant transformist, care smulg un pom cât ai scoate un suspin și care ar fi putut să sape cele douăzeci și șapte de gropi în mai puțin timp decât ai spune doamne-ajută dacă groparii cimitirelor, și ei atașați tradiției, nu s-ar fi prezentat ca să execute lucrarea în mod artizanal,